

2. het voorkómen van infecties met name bij zeer vatbare patiënten (b.v. bij verzwakking door een ernstige ziekte of door ouderdom);
3. bescherming van patiënten met bepaalde cardiovasculaire gebreken tegen het ontstaan van endocarditis na

tandheekkundige ingrepen.

In een volgende bijdrage zal op deze drie punten nader worden ingegaan.

(wordt vervolgd)

BOEKBESPREKINGEN

Karl-Heinz Stäcker, Ulrich Bartmann: *De psychologie van het roken*. 109 pag. Van Gorcum & Comp. B.V., Assen 1974. Prijs f 9,90.

Dit uit het Duits vertaalde boekje is geschreven door twee psychologen waarvan één roker en één niet-roker en uiteraard van een voorwoord door Dr. L. Meinsma voorzien. In een viertal hoofdstukjes wordt de tot nu toe verschenen literatuur over dit onderwerp vanuit een wetenschappelijk standpunt van kanttekeningen voorzien. Hieronder volgen enkele citaten.

Hoofdstuk I: *Roken en het roken*.

- De leeftijd. Een vergelijkenderwijs steile stijging en ongeveer van 45 jaar af een geleidelijke daling.
- Het geslacht. Bij alle leeftijdsgroepen meer mannelijke dan vrouwelijke rokers echter de vrouw — en de ontwikkelde vrouw voorop — veroverd zienderogen het recht om te roken — op de openbare weg altijd nog onder hoofdschudden of tot ergernis van vele moeders en mannen. Mannen staan afwijzend tegenover het roken door vrouwen. Dit percentage wordt toch nog verre overtroffen door de vooroordelen van de vrouwen over deze vooroordelen van de mannen.
- Maatschappelijke staat. De hoogste maatschappelijke klassen tellen de meeste niet-rokers. Bijzonder door roken getroffen lijken de 'drop-outs'. Deze groep levert de meeste en de zwaarste rokers.
- Godsdienst. Van de mannen lijken Katholieke mannen het grootste aantal rokers te leveren. Bij vrouwen lijken jodinnen het meeste te roken. Godsdienstige mensen roken minder vaak.
- Wat wordt er gerookt? Als 'licht' kunnen sigaretten van < 1 mg, als zwaar $\geq$ 2 mg aan nicotinegehalte beschouwd worden. De filtersigaret is op weg naar 90% van het marktaandeel.
- Hoeveel wordt er gerookt? In Nederland is de consumptie bij de categorie sigarettenrokers ongeveer 16 sigaretten en 6 shagsigaretten per dag.
- Hoe wordt er gerookt? Sigarettenrokers kunnen praktisch het inhaleren niet laten. Als vuistregel kan worden aangenomen dat bij de diepste inhalatie ongeveer 100% van de met de rook in de bronchiën terecht komende nicotine wordt geresorbeerd, bij matige inhalatie ongeveer de helft.
- Samenvatting. De 'typische' roker. Dit is een man in de bloei van zijn leven, die ongeveer op zijn 17e jaar met het

roken van sigaretten is begonnen. Hij behoort wat vaker tot de 'onderste' maatschappelijke laag en is een wat minder geprononceerd kerkganger dan zijn niet-rokende medemens. Gemiddeld rookt hij een pakje van 20 filtersigaretten per dag.

Hoofdstuk II: *Waarom wordt er gerookt?*

Men hoort rokers wel eens zeggen: 'Ik rook, maar eigenlijk wil ik het helemaal niet.' Er zijn indicaties voor genetische determinaties. Niet-rokers en pijprokers zijn meer introvert. Hoe meer extravert des te hoger is het sigarettenverbruik. Vrouwen zijn van mening dat pijprokende mannen trouwer zijn dan sigarettenrokers. Rokers zouden vaker huwelijksmoeilijkheden hebben, vaker trouwen en van beroep veranderen. Ze zijn 'transgressiever'. Niet-rokers behalen betere studieresultaten. Roken wordt bepaald door interne en externe factoren. De externe van het begin moeten worden afgedaan met imitatie en imitatie. Imitatie van ouders, idolen en prominenten en imitatie in de wereld der 'volwassenen'. Regelmatig roken creëert de behoefte tot spanningen, die wederom door roken gereduceerd worden. Roken werkt als een versterker. Samengevat: de rookgewoonte is een . . . 'result of a very complex system of physiological, social and psychological needs!'

Hoofdstuk III: *De gevolgen*.

In Nederland is de belastingopbrengst op tabakproducten per jaar 1 miljard gulden. Een verbod van het roken zou economisch derhalve geen winst voor de schatkist betekenen, want de mogelijke besparing aan zulke kosten kon wel eens lager zijn dan het totaal van de uitkeringen en pensioenen die bij de geschatte te verwachten hogere levensduur van niet-rokers uitbetaald zouden moeten worden.

Primaire werking van nicotine kan worden beschreven als: actieve oriëntering op de omgeving, dominantie van de sympathicus, cerebrale excitatie. Latere gevolgen: Er blijven verschrikkelijk veel aanwijzingen voor een determinatief verband tussen sigaretten roken en longkanker; in elk geval genoeg om een praktisch-verstandig gedrag daaraan te oriënteren. Rokende vrouwen brengen lichtere kinderen ter wereld dan niet rokende.

De interpretatie van de resultaten ten aanzien van smaakprestaties in het algemeen gaat in de richting van geringere sensibiliteit bij rokers.

Het verwerken. Rokers zijn sterker in medische rapporten

over het onderwerp in kwestie geïnteresseerd dan niet-rokers, ze nemen deze verslagen 'kritischer' op, een reeks cognitieve operaties (in het bijzonder rationalisaties) kunnen waargenomen worden.

De rookroulette: intermitterende winsten worden onmiddellijk uitbetaald, het waarschijnlijke verlies blijkt pas op de lange baan — als men op de been blijft.

Hoofdstuk IV: Voorwaarden om met het roken op te houden.

Na geschreven te hebben over onderdrukking, alternatieven en zelfcontrole van de rookbehoefte, besluiten de schrijvers de paragraaf *Effecten* met: 'Wie kritiek heeft op de bondigheid van dit laatste hoofdstuk, moge eraan herinnerd worden dat deze 'korthed' evenredig is aan de korte duur van de behandelingseffecten'.

Dit boek is geschreven vanuit een α -wetenschappelijke traditie hetgeen soms nog wordt versterkt door de manier waarop het werk door Herman van der Klei is vertaald. Heeft tenslotte Winston Churchill, zelf een zware roker, niet verzucht: 'Een hartstochtelijk roker, die steeds maar weer leest, welk risico het roken voor zijn gezondheid betekent, houdt in de meeste gevallen op . . . met lezen.' Een boek voor hen die zich over dit onderwerp kort maar niet oppervlakkig willen oriënteren.

A. C. M. van de Poel

R. Fränkel: *Technik und Handhabung der Funktionsregler*. 188 pag., Bildanhang 16 pag., 90 afb. VEB Verlag Volk und Gesundheit, Berlin 1973. Prijs 19,00 M.

De bedoeling van het boekje is om vernieuwingen van de door Fränkel toegepaste apparaten aan te geven en om de technische zijden ervan te bespreken. De vernieuwingen zijn die, welke na de publikatie van 'Funktionskieferorthopädie und der Mundvorhof als apparative Basis' (1967), zijn ontstaan.

In het eerste deel wordt ingegaan op de werkwijze en de daarbij toegepaste theorie.

In het tweede deel worden de grondtypen van de 'Funktionsregler' besproken voor wat betreft hun indicatie en vervaardiging. Voorts wordt een tiental modificaties besproken. Tenslotte volgt een aantal praktische wenken voor het plaatsen, dragen, controleren, activeren en repareren.

Het slotwoord vermeldt dat dit boekje als definitieve richtlijn voor de toepassing van deze apparaten kan gelden.

De toepassingswijze moge vastliggen, het komt referent voor dat aan de theorie nog wel een meer definitieve gestalte gegeven kan worden dan in dit boekje is gedaan. Wat bijvoorbeeld gemist wordt is, of de verkregen omvormingen, zoals bijvoorbeeld uitbreidingen van de apicale basis, permanent zijn. De gepresenteerde theorie laat in dezen twijfels bestaan. Het praktische deel is erg duidelijk geschreven. Het geeft minutieus aan hoe de

apparatuur vervaardigd moet worden. Het boekje zal als zodanig ook de tandtechnicus waardevolle aanwijzingen kunnen geven.

Het is jammer dat de 'Bildanhang' aanleiding is tot veel heen en weer geblader, omdat hierin de foto's zijn verzameld, die eigenlijk tussen de tekst hadden moeten staan, hetgeen de papierkwaliteit echter niet toestaat.

Hoewel elders behandelingsresultaten met de Funktionsregler zijn gepubliceerd, was voor deze betrekkelijk nieuwe apparatuur een aantal ervan in dit boekje op zijn plaats geweest.

H. Boersma

O. P. Hornstein: *Entzündliche und systemische Erkrankungen der Mundschleimhaut*. 251 pag., 148 afb., 40 tabellen. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1974. Prijs DM 64,00.

Dit boek is een samenvatting van de voordrachten gehouden tijdens de vergadering van de Zuid-Westduitse vereniging van Dermatologen in mei 1973 te Erlangen. Door een groot aantal vooraanstaande Duitse dermatologen worden diverse, over het algemeen vrij zeldzame, aandoeningen van het mondslijmvlies behandeld. Hieraan voorafgaand worden enkele algemene begrippen uit de ontstekingsleer, de immunologie en de bacteriologie toegelicht. Ter afsluiting is een casuïstisch ahangsel toegevoegd dat min of meer is opgezet als beknopte platenatlas. De meeste onderwerpen zijn wetenschappelijk benaderd en in een goed leesbare vorm weergegeven. Het boekje kan worden aanbevolen als naslagwerk voor de specialist mondheekunde, de internist en uiteraard ook voor de huisarts. De praktizerende tandarts zal er betrekkelijk weinig bruikbare informatie in kunnen vinden. Toch kan ook voor hem dit boekje worden aanbevolen, deels om vroegere 'universitaire kennis' weer op te halen en deels om op de hoogte te blijven van de recent verkregen informatie over afwijkingen van het mondslijmvlies.

I. van der Waal

W. G. Shafer, M. K. Hine, B. M. Levy: *A textbook of oral pathology*. 3e druk, 853 pag., 560 afb. W. B. Saunders Company, London 1974. Prijs £ 8.50.

In het voorwoord van de derde druk van dit werk over pathologie van de mondholte, schrijven de auteurs dat de hedendaagse clinicus door de grotere nadruk op preventie een degelijke wetenschappelijke ondergrond dient te bezitten en een kennis die hem in staat stelt de juiste conclusies te trekken en de vereiste therapie in te stellen. Het doel van de schrijvers is hiertoe een bijdrage te leveren. Dit doel is m.i. met deze nieuwe druk bereikt. Zeer volledig worden de ziekteverschijnselen in de mond en aangrenzende weefsels behandeld. De indeling van ieder onderwerp op vaste systematische wijze komt de

overzichtelijkheid van het geheel zeer ten goede. Tevens is ook van belang dat steeds weer de schakel gelegd wordt tussen de mond en het organisme als geheel. Hierdoor wordt het behandelde onderwerp in breder verband geplaatst.

De schrijvers zijn erin geslaagd de stroom van informatie uit de laatste jaren in het bestaande geheel in te passen, zonder het boek een onhanteerbaar formaat te geven. Sommige gedeelten zijn geheel herschreven naar nieuwe inzichten. Mede hierdoor is de omvang slechts weinig méér dan die van de tweede druk, al is dit gedeeltelijk bereikt door de afbeeldingen op kleiner formaat af te drukken. De kwaliteit van de afbeeldingen is verbeterd:

vooral de zwart-wit foto's hebben aan scherpte gewonnen. De gekleurde afbeeldingen hebben helaas nog steeds niet de goede kleurschakering. Een uitgebreid register compleet het geheel.

Het boek is bijzonder geschikt om als naslagwerk te dienen, voor ieder die zich snel wil oriënteren op een bepaald gebied van de pathologie der mondholt: wij kunnen het dan ook van harte aanbevelen aan ieder die geïnteresseerd is in voornoemd gebied en wel in het bijzonder aan de studenten in de tandheelkunde.

P. J. Slootweg

EXCERPTA ODONTOLOGICA

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:
A. C. Lamers, Rijksweg 217, Heumen (Gld.).

Sectie I Basiswetenschappen

- 759. Alteration of skull dimensions in aged persons.**
H. Boersma. J Dent Res 53: 678, 1974.

Ondanks het toenemende percentage bejaarden in de samenleving is deze groep slechts zelden onderwerp van onderzoek. Uit longitudinaal onderzoek is bekend dat de schedel ook na het 20e jaar nog in grootte toeneemt. Over degenen die ouder zijn dan 35 jaar zijn echter weinig gegevens beschikbaar. Daarom werden bij 150 mensen van 58 tot 91 jaar laterale teleröntgenfoto's gemaakt. De lineaire afmetingen van de schedels van de vrouwen bleken veelal kleiner dan bij de mannen. Dit verschijnsel kan reeds bij kinderen worden waargenomen, maar de verschillen schijnen bij toenemende leeftijd groter te worden. De afmetingen van de schedels van de oudsten (ouder dan 79 jaar) waren niet steeds significant groter dan die van de jongeren (58 tot 79 jaar).

Duinkerke - Nijmegen

- 760. Masticatory function and oral rehabilitation.**
D. C. Berry, D. F. G. Poole. J Oral Rehabilitation 1: 191, 1974.

Er schijnt weinig twijfel te bestaan over het feit, dat de menselijke dentitie efficiënter en gezonder kan functioneren dan nu het geval is bij de bevolking van welvaartsstaten. Deze these heeft de auteurs ertoe gebracht om bij dieren, wier gebit van essentieel belang is voor de instandhouding van het leven, en bij niet-cultuurvolken uit verleden en heden, waarbij het gebit nog een belangrijke kauwfunctie vervult, een studie te maken van de morfologie van het gebit. Er wordt een beschrijving gegeven van het kauwstel-

sel van reptielen en de eerste zoogdieren (vnl. insecteneters), waarbij aandacht wordt besteed aan de relatie tussen functie en morfologie. De verandering in vorm, de reductie van het aantal elementen en de overgang van een permanente wisseling tot één of twee dentities in de loop van de evolutie worden besproken.

Naast de vorm van een element zoals die genetisch is bepaald, gaat, naarmate de elementen minder vaak vervangen worden, de vorm door gebruik of de functionele vorm, ontstaan t.g.v. attritie, een steeds belangrijker rol spelen.

Bij het menselijke gebit maken de auteurs een duidelijk onderscheid tussen de natuurlijke en de huidige staat van de menselijke dentitie. De eerste term is van toepassing op die gebitten, die door uiterst functioneel gebruik (het kauwen van vezelrijk, niet industrieel voorbereid voedsel) een sterke attritie van het occlusale vlak vertonen. De contactpunten veranderen geleidelijk in gladde contactvlakken. De tweede term wordt alleen van toepassing geacht op gebitten met scherpe knobbels als gevolg van gebrek aan abrasie.

De auteurs wijden een uitvoerige beschouwing aan de correlatie die zou bestaan tussen het niet abraderen van het gebit en het frequent voorkomen van cariës en parodontale afwijkingen. Bovendien is in een dentitie met scherpe interdigtitatie slechts één centrale occlusie mogelijk: fijnere kauwbewegingen vergen dan een grotere spierbeheersing dan die welke nodig zijn bij een 'worn-in' occlusie. Dit laatste is juist niet in overeenstemming met de geringe functie die de kauwspieren hebben bij de verwerking van het huidige dieet.

In hun slotconclusie pleiten de auteurs voor een drastische verandering van het huidige dieet naar een voeding met een hoog vezelgehalte en een lager percentage suikers en mechanisch fijnge maakte koolhydraten. Dit zou niet alleen de reeds eerder genoemde afwijkingen aan het gebit in frequentie en ernst doen afnemen, doch ook andere aandoeningen aan het spijsverteringsstelsel doen verminderen. Daar een dergelijke verandering, zo dat al zou lukken, slechts geleidelijk ingang zal vinden, bevelen ze in eerste instantie een occlusale modificatie aan, die bestaat in het systematisch verlagen van de knobbels van de blijvende elementen, tot een nagenoeg knobbeloze dentitie ontstaat.

Van Immerseel - Nijmegen